Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 1-2 SIJEČANJ-VELJAČA 1941. GOD. IX.

Izlazi mjesečno. — Cijena godišnje za članove Din 40—, za nečlanove Din 50—. Pojedini brojevi Din 5·—

ZAGREB
REVIJA DRUŠTVA ZAGREBČANA
BROJ 1-2 * GOD. IX. * SIJEČANJ-VELJAČA 1941.

Prof. dr. Eugen Sladović: (Nastavak*)

SREDNJI STALEŽ, NJEGOVO ZNAČENJE, KULTURNA I SOCIJALNA VAŽNOST SA STAJALIŠTA KOMUNALNE POLITIKE

(b) Staleži su duhovno orijentirani. Historija pokazuje, da se staleži nijesu razvijali (nastali) radi tlačenja, tuđeg iskorišćavanja ni borbe, nego organički.[167]) Unutar toga socijalnog kruga postepeno se formira srednji stalež, koji prema sadanjem shvaćanju uključuje u sebi one slojeve naroda, koji se u društvenom smislu nalaze između visokih i niskih skupina, odnosno između bogatih i siromašnih, a bazira na zdravim i naprednim obiteljima. Srednji stalež prema tome tvori granični socijalni sloj, čije političko i privredno formiranje nije ni danas dovršeno, ali usprkos toga utječe po svojim pripadnicima na tečaj socijalnoga, kulturnog, političkog i privrednog života naroda.[168]) Njegov razvitak može se pratiti historički. Taj historijat pokazuje jake tendencije njegove postepene afirmacije kod sviju evropskih naroda, koje u novije vrijeme pokazuju znatne uspjehe u vezi s pokretom srednjeg staleža i njegovim ustavnim priznanjem.

U ovom kratkom prikazu ne mogu se iznijeti mnogobrojni primjeri iz historije srednjega i novog vijeka. Dovoljno je za svrhe ovog prikaza istaknuti glavnije momente.

U samostalnoj hrvatskoj državi za vrijeme vladara domaće dinastije odgovarali su društveni odnosi duhu svog vremena[169]) uz određene vlastite hrvatske socijalne elemente, od kojih su mnoge Hrvati donijeli u svoju novu domovinu iz svojih prijašnjih postojbina. Historija Dalmacije, koja

*) Vidi godište VIII.

[167]) Othmar Spann: Klasse und Stand (Handwörterbuch der Staatswissenschaften. Herausgegeben von Dr Ludwig Elster, Dr Adolf Weber und Dr Friedrich Wiese. Vierte Auflage. IV. Band. Jena. 1923, str. 692—705).

[168]) Der Grosse Herder Nachschlagewerk für Wissen und Leben. Vierte Auflage. Freiburg I. Br. 1934, str. 506.

[169]) Dr Milivoj Maurović: Opća pravna povijest. Dio I. Zagreb. Str. 109. i sl.

predstavlja koljevku hrvatske državnosti, dijeli se nakon doseljenja Hrvata u više velikih perioda (vrijeme hrvatskih narodnih vladara, vrijeme slobodnih gradskih općina, vrijeme mletačkog gospodstva).[170])

U samostalnoj hrvatskoj državi bilo je društvo sastavljeno od slobodnih i neslobodnih ljudi. Neslobodni ljudi (servi, ancillae) nalazili su se u primorskim gradovima i na plemićkim i crkvenim posjedima. Slobodni ljudi dijelili su se u seljake, građane i plemiće. Seljaci uživali su u staroj hrvatskoj državi posve slobodno vlasništvo zemljišta s kojim su po volji mogli raspolagati, a pored toga bili su slobodni državljani i ravnopravni sa plemićima i građanima. Građanstvo dijelilo se u dva razreda, i to u gradske plemiće, čije su se tradicije gubile u rimska vremena i u obične neplemenite građane. Plemstvo je također bilo dvojako, i to više i niže; u više plemstvo spadali su ban, župani i dvorski dostojanstvenici, a svi ostali sačinjavali su niže plemstvo. No objema skupinama plemića bio je osnov zadružni dom, jer se hrvatsko plemstvo razvilo od plemenskih poglavara i starješina, koji su sastavljali pratnju hrvatskih vladara i obnašali glavne državne službe, a s voljom naroda mogli su postati i vladari (na pr. Branimir, Slavac, Zvonimir)[171]) — U vrijeme slobodnih gradskih općina razvija se život i blagostanje. U njima se formira gradski svijet »građana«, koji ljubomorno čuva svoje sloboštine. To potvrđuje mnogobrojna pravna vrela, koja su sačuvana u formi statuta autonomnih gradova.[172]) Dok je u vrijeme hrvatskih narodnih vladara seljak bio slobodan vlasnik svoje zemlje i ravan građanu i plemiću, uništio je taj socijalni ustav feudalni sistem, koji se nakon izumrća dinastije razvija u Hrvatskoj prema ugledu u zapadnoj Europi.[173]) Prema feudalnom sistemu izgubili su seljaci svoju slobodu i vlasništvo nad zemljom, postali su kmetovi višega i nižeg plemstva i ostali u tome socijalno i politički nepovoljnom stanju sve do sredine XIX. stoljeća ,kad se pod utjecajem slobodarskih ideja postepeno pristupilo raskidanju feudalnih odnosa. Pri tome je vrlo važna seljačka buna pod Matijom Gupcem, koja je visoko ponijela barjak slobode i pravice, a prethodila je po svojim načelima i zahtjevima velikoj francuskoj revoluciji. Prilike i shvaćanja toga vremena bile su jače. Hrvatska seljačka buna nije uspjela, ali nikad nije zamrla ideja

[170]) Ljubo Karaman: Umjetnost u Dalmaciji. XV. i XVI. vijek. Zagreb. 1938, str. 5.

[171]) Ferdo Šišić: Pregled povijesti hrvatskog naroda od najstarijeg vremena do 1 decembra 1918. Prva knjiga. Zagreb. 1920, str. 138—139.

[172]) Dr Marko Kostrenčić: Hrvatska pravna povijest. Zagreb. Str. 227 i sl. — Dr I. Strohal: Pravna povijest dalmatinskih gradova. Zagreb. 1913. — Dr I. Strohal: Statuti primorskih gradova i općina. Zagreb. 1911.

[173]) Aereboe Friedrich: Agrarpolitik. Ein Lehrbuch. Berlin. 1928, str. 151. — Dr Mijo Mirković: Agrarna politika. Beograd. 1940, str. 72—83. — Dr A. Mitrović: Feudalno pravo u Dalmaciji (Mjesečnik pravničkog društva. Zagreb. Godine XXXIV—1908, str. 401).

slobode, koja ju je nosila. No prilike su se kasnije promijenile. Oko godine 1848. bilo je hrvatsko građanstvo na strani plemstva i svećenstva u pitanjima, koja su pretstavljala životne interese hrvatskog seljaštva (ukinuće feudalnog ustava), dok je primjerice u francuskoj revoluciji upravo građanstvo uz pomoć seljaštva slomilo feudalni poredak. Na to je utjecalo mnogo različitih momenata.[174])

U zapadnoj Europi opstoji od početka srednjeg vijeka dalje najprije plemstvo i svećenstvo, a kasnije i seljaštvo, koji svi pretstavljaju poseban stalež sa značajnim svojstvima i posebnim funkcijama.[175]) Plemstvo brine se u prvom redu za društveno-političku stranu kulture putem borba, uprave, organizacije i reprezentacije; odnosi borbe i moći pretstavljaju domenu specijalnih krijeposti gospodskog života i istodobnu sposobnost vladanja i podređivanja. Svećenički stalež skrbi za duhovne, a seljaštvo za privredne interese. K tome je kasnije pridošlo građanstvo. U opreci prema starijim staležima građanstvo sastavljeno je od nejednakih sastavnih dijelova tako, da u njemu nije uključeno jedinstvo njegovih funkcija, nego se u različitim njegovim sastavnim dijelovima ponavljaju pomenute tri osnovne funkcije: činovništvo priklanja se političko-društvenom životu, krugovi inteligencije duhovnom životu, a privredno-tečevni krugovi privrednom životu. U svom daljem razvitku postaje građanstvo — u opreci naprama konzervativnom shvaćanju ostalih staleža — nosioc dalekosežnog individualizma, koji oslobađa pojedince od tiranije tradicije na teoretskom i praktičnom području (antitradicijonalizam i racijonalizam), i reprezentant liberalnih tendencija. No kod toga može se uvijek razlikovati duhovne i privredne tendencije od kojih činovništvo i inteligencija zastupa više duhovne, a tečevno-privredni društveni krugovi privredne interese.

Vierkandt[176]) drži, da je do godine 1800 u zapadnoj Europi opstojalo staleško društvo, koje u to vrijeme počima nadomještavati društveno slojevanje prema klasama. Staleško društvo opstoji apriorno svagdje, gdje prvobitnu zadružnu organizaciju nadomješćuje ogranizacija vlasti t. j. država sa svojim klasama. Za to smatra staležima društvene skupine određenog plemena ili naroda, koji su međusobno odijeljeni običajima, pravom i načinom mišljenja. Između plemena i staleža opstoje neke sličnosti, a i pojedini staleži pokazuju crte skupne kulture plemena ili naroda s nekim osobitostima (poput dialekata u jeziku). Na tome bazira unutarnje odjeljenje, koje opstoji između pojedinih staleža, a uzrokuje napetosti i sukobe. Bitna zajednička podloga staleža upućuje na zajedničku kulturu, zajednicu

[174]) Dinko Tomašić: Politički razvitak Hrvata. Zagreb. 1938, str. 64 i sl.

[175]) Josef Kohler: Lehrbuch der Rechtsphilosophie. Dritte Auflage. Herausgegeben von Dr Arthur Kohler. Berlin-Grunewald. 1923, str. 115.

[176]) Alfred Vierkandt: Gesellschaftslehre. Stuttgart. 1928, str. 456—457.

sudbine, borbe, nevolja i triumfa, a to formira zajednicu i osjećaj solidarnosti u dobru i zlu.

Na noviji razvitak utjecala je u znatnoj mjeri velika francuska revolucija sa svojim geslima slobode, bratstva i jednakosti.[177]) Francuska revolucija (1789) oduzela je plemstvu njegove privilegije i istovremeno izdigla građanstvo (burgeoisie). Sve do godine 1789 bio je francuski ustav monarhistički; na čelu države nalazio se apsolutni monarh s neograničenom vladalačkom moći, koji je naglašavao da suverenitet pripada osobi vladara, koji je vršio zakonodavnu i upravnu vlast. Otpisi vladara dobivali su svoju zakonsku važnost tek nakon što su bili registrirani od sudova (parlaments), ali ako su ovi uskraćivali provedbu registracije, mogao ih je vladar na to prisiliti kraljevskom parlamentarnom sjednicom (lit de justice) ili kabinetskom odredbom (lettres de jusison). Narod bio je podijeljen u tri staleža (svećenstvo, plemstvo t. j. lica, »koja su si dala samo toliko truda da su se rodila«, i treći stalež »koji nije bio ništa, koji je trebao postati sve i koji je htio postati nešto«). Državna podavanja bila su vrlo velika, a od toga je plaćao najveći dio srednje situirani sloj pučanstva (tiers état)[178]). U francuskoj revoluciji pripada srednjem staležu (tiers état) bitan značaj u prvom redu kod stvaranja »Droits de l'homme et du citoyen«, a kasnije (1791) i samog državnog ustava.[179]) Čitav kompleks pitanja franc. revolucije zapravo se tumačio kao zahtjev, da se »trećem staležu«, — koji prema riječima Sieyès-a zapravo sačinjava i tvori državu, — osigura dovoljan utjecaj i saradnja kod vodstva države. U kasnijem vremenu jakobinstva bio je srednji stalež potisnut, dok ga je apsolutna vladavina Napoleona politički posve zbrisala. No među trajne tečevine francuske revolucije spada svakako činjenica, da je ustanovljen državnopravni položaj srednjeg staleža, koji od tog vremena nastupa naprama državnim poglavarstvenim organima sa svojim vlastitim zapisanim subjektivnim pravima.

Švicarska predstavlja idealnu demokraciju, koja se razvila posve originarno.[180]) U njoj se razvio snažan i zdrav srednji stalež, koji danas pretstavlja izjednačujući socijalni elemenat. Kad je potisnut gradski patricijat, utjelovljuje srednji stalež biće švicarske demokracije, a osigurava i omogućuje selekciju i razvitak najsposobnijih. Za to primjerice Švicarska federativna republika ne pozna proletarijat u pogibeljnom i revolucijonarnom smislu kao ni neplodni visokokapitalistički gornji socijalni sloj trutova, a postojeći srednji stalež svakovremeno pazi da se takvi društveni slojevi ne razviju i ne postanu pogibeljni društvenom i političkom miru. Savezna švicarska demokratska republika i srednji stalež pretstavljaju dva usko povezana i neodjeljiva pojam, koja spajaju u sebi švicarsku prošlost, sadašnjost i budućnost.

U Austriji[181]) priznata su subjektivna čovječja i građanska prava ustavom. U Pruskoj nijesu bez daljega recipirane tečevine velike franc. revolucije.[182]) No uza sve to pretstavljala je regulacija gradova izvršena po Frh. von Stein-u veliki pokušaj, da se građanstvu pribavi utjecajni položaj u gradovima, a po tome i u čitavoj državi. U revoluciji od godine 1848 dominira ista politička ideja. Građanstvo nastoji zadobiti svoj utjecaj na vodstvo državnih poslova nasuprot apsolutne monarhije. Za to se nalaze i u pruskim ustavima od godine 1848, odnosno 1850 takvi momenti. T. zv. »die Rechte der Preussen« izrađena su gotovo u cijelosti prema pomenutim Droits de l'homme et du citoyen, a to isto vrijedi i za osnovna prava Prusa, koja je zaključila frankfurtska Pavlova crkva. U svim tim pojavama prevalira jedna ista misao, koja traži da se isključi preveliki utjecaj državne vlasti na privatni i poslovni život građanstva i da se ovome stvori (osigura) određena slobodna sfera. Postavljena su mnogobrojna osnova prava (kao primjerice sloboda osobe, vjere i vlasništva). Građanstvo prima bez prigovora i bez bojazni klauzulu, kojom se ta slobodnjačka prava ograničuju »prema zakonu«, jer je državnim ustavom steklo mogućnost utjecaja na zakonodavstvo tako, da je od tog vremena sam građanin suodlučivao, da li je određeni zahvat u pomenutu slobodnjačku sferu dozvoljen ili ne. Zbog toga mnogi državno-pravni teoretičari naglašuju, da je svim osnovnim pravima od godine 1848 u bitnosti bila svrha, da zaštite građanski srednji stalež.[183])

U opreci naprama njemačkoj revoluciji od godine 1848 bila je revolucija u godini 1918 posve socijalnog značaja. Prvi proglas vijeća narodnih povjerenika od 12. XI. 1918[184]) počima riječima: »Vlada, koja je proizašla

177) Dr H. Planitz: Zur Ideengeschichte der Grundrechte. (Die Grundrechte und Grundpflichten der Reichsverfassung. Dritter Band. Berlin. 1930, str. 597 i sl.)

178) André Lebon: Das Verfassungsrecht der französischen Republik. Tübingen. 1909, str. 1. i sl.

179) E. Spektorskij: Zgodovina socijalne filozofije. Zvezek I. Od starega veka do XIX. stoletja. Ljubljana. 1932, str. 247 i sl. — Ch. Beudant: Le droit individuel et l'État. Paris. 1920. — M. L. Kostić: Postanak subjektivnih javnih prava (Branič: Organ advokatske komore. Beograd. Godina XXIII, 1935, broj 5, str. 222). — Dr G. Jellinek: System der subjektivnih öffentlichen Rechte. Tübingen. 1919.

180) Georg Krause-Hagenburg: Die schweizeirische Eidgenossenschaft. Ein Stück Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. Berlin. 1933, str. 15 i sl. — Oskar Bauernhofer: Eidgenossenschaft. Selbstbehauptung, Bewährung und Einsiedeln. Köln. 1939. str. 98 i sl. — Dr Erwin Ruck: Schweizerisches Staatsrecht. Zürich. Str. 20 i sl.

181) Hanel: Bürgerstand und Bauernstand (Oesterreichisches Staatswörterbuch. Handbuch des gesamten österreichischen öffentlichen Rechtes. Herausgegeben von Dr Ernst Mischler und Josef Ulbrich. Erster Band. Wien. 1895. str. 223—227).

182) Hugo Preuss: Staat. Recht und Freiheit. Aus 40 Jahren deutscher Politik und Geschichte. Tübingen. 1926, str. 25. i sl.

183) Dr Bredt: Mittelstand (Die Grundrechte und Grundpflichten der Reichsverfassung. Kommentar zum zweiten Teil der Reichsverfassung. Dritter Band. Berlin. 1930, str. 516).

184) EGB 1 str. 1303.

iz revolucije, i čije je političko vodstvo posve socijalističko, postavila si je za zadaću, da oživotvori socijalistički program«. Time je pokročen posve drugi idejni pravac. Trebalo je riješiti dva osnovna pitanja, i to pitanje državne forme i pitanje sadržaja državne ideje.[185] U Weimaru riješeno je pitanje državne forme tako, da je odabrana republika, dok je u pitanju sadržaja državne ideje odabran srednji put. Građanska državna ideja od godine 1848 nije se u novim prilikama mogla u cijelosti zadržati zbog duha novog vremena, ali s druge strane narodni sabor (Nationalversammlung) nije bio sastavljen tako, da bi se mogla potpuno oživotvoriti socijalistička ideja. Za to građanska osnovna prava i dužnosti weimarskog ustava pretstavljaju posredovni srednji put, po kojemu dalekosežno uvažuju socijalne (dakle ne: socijalističke) ideje, ali se pri tome ne potiskuju potpuno ni građanske ideje.

U njemačkom weimarskom ustavu u velikoj mjeri je uvažen položaj činovnika, radnika i namještenika, jer pretstavljaju staleže, u čiju korist nastupa socijalna ideja. Privredno preduzetništvo spominje se nuždom prilika, jer pretstavlja suprotni pol u radničkoj politici, dok na srednji stalež nitko nije mislio u momentu, kad se stvarao nacrt toga ustava. Tek ustavni odbor weimarskoga narodnog sabora potiče to pitanje i tako dolazi do usvojenja poznatog art. 164 koji je prihvaćen (usprkos znatne opozicije) tek s neznatnom većinom.

Prema odredbi art. 164 njem. weimarskog ustava od 11. IX. 1919: »Der selbständige Mittelstand in Landwirtschaft, Gewerbe und Handel ist in Gesetzgebung und Verwaltung zu fördern und gegen Ueberlastung und Aufsaugunug zu schützen«.[186] Ova ustavna odredba zauzima u pomenutom ustavu izuzetan položaj. Njemačka revolucija od godine 1918 nije bila liberalna, nego socijalna, a srednji stalež nije u njoj vršio ulogu vodećeg elementa. O tome nema sumnje da su mnogi tadanji pripadnici srednjeg staleža pozdravili i pomagali novo ustavno uređenje, ali nijesu kod toga pokazivali nikakav staleški interes. Radi toga a priori nije predležao nikakav razlog da se u ustavnoj listini uzakone pitanja srednjeg staleža, a to je učinjeno, kad se opazilo, da je srednji stalež u velikoj mjeri interesiran na ustavu, i ako je njegov odnosni interes bio više negativan, nego pozitivan.

Odredba art. 164 weimar. ustava pretstavlja po tome most naprama shvaćanjima starih vremena, jer su i »starome« zadržana njegova prava. No pravno i praktično značenje ove ustavne odredbe vrlo je neznatno, jer ne ustanovljuje zapravo nikakva subjektivna prava, tako, da joj pripada

185) Dr Fritz Stier-Somlo: Die Verfassung des Deutschen Reiches vom 11. August 1919. Ein systematischer Ueberblick. Bonn. 1910, str. 1. i sl.

186) Dr Karl Zuchardt: Moderne Staatsverfassungen, ihr Wortlaut und ihre Wesen. Leipzig. 1919. Anhang. str. 29.

samo programatički značaj. Smatralo se, da ta ustavna odredba uključuje ipak zahtjev, da se svaki pojedini zakon prije uzakonjenja mora ispitati sa stajališta, da li sadrži sve što je podesno za čuvanje i unapređenje srednjeg staleža, odnosno sve što otklanja njegovo preopterećenje i iskorišćavanje (na pr. putem robnih kuća, konzumnih društava i sl.).

Pokret srednjeg staleža je činjenica, koja se u posljednje vrijeme sve jače zapaža u svim evropskim državama.

U literaturi promatra se često problem evropskoga srednjeg staleža sa stajališta privrednih i državno-političkih prilika, koje vladaju u vlastitoj državi. To je razlog zašto se prigodomice ne dolazi do objektivnog prosuđivanja stanja i pokreta srednjeg staleža uopće. Često puta susreće se promatranje prilika srednjeg staleža u velikim evropskim državama, a izostavlja njihovo prosuđivanje u malim (manjim) evropskim državama. Zbog toga nije realno opravdan ni objektivno ispravan zaključak, da se srednji stalež u Evropi nalazi u propadanju i postepenom izumiranju, a najmanje se to može ustvrditi za male evropske države.

(Nastavit će se)

Piše: VIKTOR KUČINIĆ

(Nastavak)

Broj 212—215. Godina 1743.

GRIČKA VJEŠTICA

U ovom se poglavlju čitatelj upoznaje s vješticom Baricom Cindek, lijepom i bogatom gornjogradskom pekaricom i s Lackom Salejom, gričkim notarom, koji zbog neuslišane ljubavi postaje Baričin krvni neprijatelj i kao vješticu zatvara je u kulu na Dvercima.

KRATAK OSVRT NA ISTOIMENI ROMAN OD ZAGORKE:

Proučavajući našu i stranu literaturu o progonima vještica, pročitao sam i »Malleus Maleficarum«, treći dio Zagorkine »Gričke vještice«. Priznajem, da sam se čitajući ovo djelo neobično iznenadio nad vještinom, s kojom gospođa Marija Jurić-Zagorka piše o ovom tragičnom razdoblju ljudske povjesnice, u kojem su se zbivali progoni vještica. Zagorka — prije nego se laća pisanja svoga romana — dobro proučava potrebni povjesni materijal i prema tome nepravdu joj čine oni, koji na njezina djela gledaju s visokog literarnog pijedestala i njezine romane prezirno guraju među

sajmišnu literaturu. Zagorka je svoju »Gričku vješticu« obradila na temelju krvavih sudbenih ljetopisa staroga Zagreba i to još u ono doba, kada se kod nas slabo što znalo o proganjanju vještica, i kad su dapače neki naučenjaci tvrdili, da takovih progona u Zagrebu i nije bilo.

Međutim danas možemo mirne duše reći : Zagorkina djela, koja naša publika toliko voli, osebujna su vrsta historičkih romana — isprepletena s interesantnima, a često i fantastičnim dogodovštinama, koje nikada nisu na uštrb povijesnice, već je dapače populariziraju i u onim krugovima, koji su inače potpuno nehajni spram važnih zbivanja ne samo hrvatske već i opće prošlosti.

Čudnovati popis osoba iz sudbene parnice dignute protiv vještice Barice Cindek, gričke purgerice, hljebarke i kapetanice coperničkog ceha na Griču.

Sudbeni proces protiv zagrebačke građanke i pekarice Barice Cindek zvane Jurković, udate Benšek, jedan je od najzanimljivijih procesa, koji su se ikada u Zagrebu vodili i to ne samo zbog svoje dugotrajnosti i opširnoga optužnog materijala, već i zbog velikog broja osoba, nekih i veoma uglednih, koje u toj parnici sudjeluju. Da dobijemo bar približnu sliku o značajnosti ove vještičke parnice, donašamo popis lica, koja su s tom parnicom bilo u izravnoj bilo u neizravnoj vezi:

Vrag Zylnjak, ka je pri galgah na Verhovcu
Barica Cindek, kramarica, hlebarka i kapetanica coperničkog ceha na Griču
Helena Ptiček, perva zežgana copernica
Mara Dedovka, druga zežgana copernica
Helena Krajnica, tretja zežgana copernica
Barbara Piszk-Mihanovich, copernica vu vuze (u zatvoru)
Tišljarica Dorica, copernica ka je na Klek letila
Dorica Karvanchich, copernica vu vuze
Adam Sulich, gumbar i copernjak
Blaž Benšek, pokojni muž copernice Barbare Piszk
Franjo Piszk, muž copernice Barbare Piszk
Katarina Mihanovich, sestra copernice Barbare Piszk
Gospon barun Orsich
» Babočaj-Cheh, vicesudec kaptolomski

Stefan pl. Turkovich, špan kaptolomski
Benko Krachich, procurator Cindekovice
Pater Juraj Mulih, Isusovac i horvatski literat
Pater Josef Smole, Isusovac, copernički spovednik
Pater Tadeus, Kapucin
Jedan pajdaš patra Smoleja

Gospon Raffay	suci i senatori
» Gaal	
» Gregurich	
» Dergh	
» Krajachich	
» Dragovanich	
» Radichevich	
» Hohenebner	
» Balogh	

Lacko Szale, zagrebečki notar
Gospa Szale, negva tovarušica
Andreas Szale, pokojni sudec grički
Andreas Palchich, grički purger
Gospon Menhard, zidarski mešter i arhitekt zagrebečki
Gospa Ana, žena arhitekta Menharda
Josef Kerchelich, dijak notara Szaleja
Franz, dijak kramerice Barice Cindek
Katarina Sulich, žena gumbara i copernjaka Adama
Georg Santich, detić i mehaniker
Juditha Bedekovich, majka gumbara Adama
Joann Supancsics, zagrebečkega turna na Dvercah čuvar
Susana Supancsics, negva hižna tovarušica
Susanino zacoprano dete
Georg Dobrilovich, užar i purger zagrebečki
Petrica Rudich, mali kramer, purger i assessor grički
Andreas Krainer, grički kramer

Martin Burich	purgeri kaptolomski
Janko Missich	
Mihailo Martich	

Ančica Penezich, hižarica	pajdašice copernice Cindek
Barbara Lovrenčić, hižarica	

Jančica Petrešić, zidarica
Theresia Hervoy, hižna tovarušica kramara Hervoya
Ana Marija Czore, cimermajstorica i pupkorezatelica
Andreas Purgarich, campanista sv. Marka
Pokojni purger Martin Delač
Gospon kapetan grički
Gospon henkar grički
Fabian, desetnik varoški
Jeden satrap
Jeden grabant
Barbara Pugyark, hižarica kramara Stefinicha
Jedna baba s nožem aliti z ražnjem
Jankec, grički barber

Dakle mnogobrojan, raznolik i upravo fantastičan ljudski materijal za pripovijedača ili dramatičara. Pred našim se očima redaju: vještice i vješci, suci i senatori, notari i advokati, Isusovci i Kapucini, grofovi i plemići; purgeri, dijaki, meštri, kramari, hižne tovarušice i babe; kastelan, špan, arhitekt; zvonar, barbir, šegrt, mehaniker, zacoprano dijete i konačno sam paklenski vrag. Nikakova li dakle čuda, da spretni i daroviti pisac, kao što je Zagorka, poseže u ovu tajanstvenu ljudsku skupinu i uzima iz nje najzanimljivija lica: Baricu Cindek, kapetanicu vještičkoga ceha, Doricu Karvančić, vješticu, Adama Sulića, gumbara i vješca, patra Smoleja, ispovjednika vještičkoga, gospodina Krajačića, suca, gospodina Saleja, notara, Andriju Palčića, kramara i baruna Oršića — i daje im u svome romanu uz kontesu Neru i heroja Sinišu glavne uloge.

Ljubavnik zagrebačkih vještica

Barica Cindek, zavodljiva hljebarka.

Iz sudbenog protokola ove vještičke parnice, kojeg je objelodanio pokojni Ivan pl. Bojničić, vidljivo je, da je mlada hljebarka i kra-

marica Barica Cindek bila lijepa, živahna, koketna i energična žena. A usto je udovica i dobro situirana! Ne čudimo se, što za njom luduju mnogi muškarci ne samo s Griča već i s Kaptola. Što više: njezina je ljepota kriva, da je strpana u tamnicu gradske kule na Dvercima i proglašena vješticom. Gdjekoji zaljubljeni ali odbijeni udvarač, ranjena srca i osramoćena lica — širi iz osvete o njoj lažne glasine: da je coprnica, da noću leti na Klek, da je kapetanica coprničkoga ceha i ljubavnica samoga vraga.

Priprema za lijet na Klek

Uz ove odbijene i prezrene udvarače — teško optužiše Cindekicu i njezini trgovački takmaci: kramari i pekari. Jer gdje se je god na sajmu pojavila lijepa Barica sa svojim šatorom točeći staro vino i ljutu rakiju i prodavajući mirisavi tečni kruh — muškarci su grnuli pod njezin šator, trošili jestvine i pića i ne pitajući za cijenu. Pa i kako! Kad je lijepa Barica toli zamamljiva! Sasma razumljivo, da su ostali kramari i pekari gledali prijekim okom na dobre poslove Baričine i u srcima počeo im se rađati konkurentski jal, koji dolazi i do jakoga izražaja u drugoj vještičkoj parnici dignutoj protiv Barice Cindek na Griču u mjesecu rujnu 1743 godine.

Vještice optužuju Baricu Cindek.

Već 1742 godine ime Barice Cindek češće se spominje u analima vještačkih procesa u Zagrebu. Gdjekoja optužena žena nabrajajući članice »coprničkoga ceha« spotiče se i o njezino ime, dok konačno ovo klevetanje početkom 1743 godine ne zahvaća dublje korijenje. Neprijatelji lijepe Barice, kojih je na Griču bio lijepi broj a na čelu im gradski notar L a d i s l a v S a l e, prvi činovnik magistrata, razapeli su svoje mreže ne samo po Griču već i po Kaptolu, samo da se Cindekice što prije riješe. Zašto li je grički notar, koji u ovoj parnici igra veliku ulogu i s čijim ćemo se imenom često susretati, ustao protiv Barice jasno nam govore dokumenti ove parnice: i Lacko Sale bio je jedan od odbijenih napasnika Baričinih. Njega se to duboko kosnulo. Obična kramarica prezire njega, velikog gospodina, notara i latinca. I taj tip, inače oženjen čovjek, mjesto da se povuče i smiri — snuje kletu osvetu.

Žene, optužene da su vještice, vode u tamnicu

Početkom mjeseca februara 1743 godine obdržavaše se na Kaptolu poznata nam već parnica protiv coprnice Barbare Piszk Mihanović (Broj 205). Gospodin Sale toliko mrzi Cindekicu, da šalje u kaptolsku sudnicu

svoga pomoćnika dijaka Josipa Krčelića s podlom zadaćom, neka Barbaru nagovori nato, da prigodom svog preslušanja potvori Cindekicu vještištvom a on će nastojati, da ne bude mučena — prem to, podlac, nije učinio. Piskovica predana u ruke »gosponu henkaru« zaista to učini i osim Cindekice potvara još i njezinu drugaricu neku t i š l j a r i c u D o r u i z N o v e V e s i (Broj 213). Par dana iza toga stade je peći savjest i ona videći da je ovim ženama nanijela nepravdu pokaje se, a jer je htjela na drugi svijet otići čiste savjesti, odluči da ovu potvoru opozove. Zamoli svoju sestru Katarinu i muža Franca, da joj u tamnicu dovedu sudbenu komisiju a kako je to dalje teklo prikazuje nam sudbeni zapisnik: »K Bari Piszk došli su vu vuze gospon Babochaj-Cheh, vicesudec kaptolomski, gospon Joannes Radichevich, vicesudec, gospon Turkovich, špan kaptolomski i gosponi purgeri kaptolomski: Martin Burich, Janko Missich i Mihailo Martich, koteri svi skupa su pitali: ‚Barica mi smo k tebi došli, kaj hoćeš z nami?' Na kaj njim ona odgovorila: ‚Gospodo moja draga! Ja prisižem Bogu i blaženi devici Mariji, da do Cindekovice nikaj neznam niti do Dorice tišljarice, kakti ni vu cehu nisam bila, kaj me potvarjaju, tako mi Bog pomozi! Nego mi je žal, da me je nesretni Kerchelich vu to zapeljal. Ja sem krivo i nepravedno povedala na Baricu Cindekovicu i na tišljaricu Doru i žal mi je, da sam na vupučenje Josefa Kerchelicha, dijaka Szalijevoga, to povedala. Oh prokleti Kerchelich na kaj me je dopeljal!' Nato odgovoril je njoj gospon Babochaj-Cheh: ‚Moja Barice, ti se zato ne boj, mi zato nismo Cindekovicu na muku postavili, kaj si ti na nju povedala, ar bi još pervo ona na njoj morala biti, nego su nju i tišljaricu z Nove Vesi druge babe na varošu povedale'.«

Ove druge babe, koje spominje gospon vicesudec Babochaj-Chech poznate su nam iz parnice objelodanjene u prošlome broju revije »Zagreb« a pod naslovom: »Zagrepčanka Jelica Ptiček mučena je neprekidno 15 sati.« U tom procesu vještica Helena Ptiček objedila je mnogo nedužnih žena a među njima i Baricu Cindek, koja »da je bila njihova najvekša gospa i kapetanica coperničkoga ceha a bile su vu cehu i D o r i c a K a r v a n č i ć k a (broj 214) pa Petra Seminarskoga hižarica Mara, koje vse gore spomenute hodile jesu širom po polju i gorah kakoti i vinogradah, kade letinu jemale jesu i da je Cindekovica vu copriju jošte za živućega svog muža dospela bila.« Druga vještica iz ove parnice Mara Dedovka iskazuje, da se je s Baricom Cindek upoznala kod vještičkog sastanka na Medvednici prigodom coprničke gozbe; jednoć su bile zajedno i »pri galgah na Verhovczu«, a s njima je bio i sam vrag po imenu Zylnjak, koji ih je podučavao u coprničkoj vještini. Treća vještica ove parnice, Helena Krajnica (nije spomenuta u šematizmu) tvrdi, da je s Baricom i s Doricom letila čak na Klek.

Sud je sad imao dosta materijala, da na zadovoljstvo notara Lacka i drugih prezrenih udvarača te na veselje konkurenata lijepe i zavodljive

Barice, dade ovu još istoga dana uhvatiti i suočiti je s Ptičkovicom, Dedovkom i Krajnicom, koje su sve svoje navode i optužbe njoj još jedamputa u lice ponovile. Barica videći da je upropaštena u zdvojnosti zavikne pred ovim ženama: »Lažete životinje jedne! Nikada ja s vama nisam bila na vještičkome prelu!« Sve joj to više nije moglo pomoći. Čvrste ruke grabanta zgrabiše je i odvedoše u zatvor gradske vijećnice. Tu ćemo časkom ostaviti siromašnu Baricu, jer prije nego pređemo na daljnje opisivanje njezine drame, upoznat ćemo cij. čitatelje s nekim čudnovatim pokretom, koji se u to doba širio Zagrebom.

Gradski pranger

U r o t a p r o t i v v j e š t i č k i h p r o g o n a.

Kada su u XVIII. vijeku vještički progoni u Evropi premašili već svu mjeru, počeli su se pametniji pojedinci baviti mišlju: »Čemu sve to? — ako se tako dalje nastavi, bit će u nekoliko desetljeća istrijebljen čitav ženski rod u Evropi.« I zaista! Ovi pojedinci imali su pravo, jer u Francuskoj i Njemačkoj u to su vrijeme mnoga sela bila već sasvim opustjela, jer sve što nije spaljeno na lomačama — uteklo je u gore, da se tako zaštiti i spasi od sigurne smrti. Ovi nesnosni događaji učiniše težak dojam na mnoge učenjake.

Potajno počele su se širiti knjige, brošure i pamfleti, u kojima su vještički progoni bili podvrgnuti oštroj kritici a usto se je dokazivala nepostojanost vraga i njegovih zemaljskih pomoćnica-vještica. Ovaj je ilegalni pokret silno dobio na moći i ugledu, kad mu se na čelo postaviše učeni Isusovci, koji su preko svojih naučenjaka javno ustali i digli oštar prosvjed na obranu do tada prokletog ženskog roda. Pokret je danomice jačao i širio se dok nije konačno dopro i do Zagreba. Opširnije o tome čitat ćemo u završetku ove rasprave a ovdje je tek u kratko spomenuto, da nam bude razumljivija parnica protiv Barice Cindek, koja pada baš u vrijeme, kad mnoge ugledne osobe Griča i Kaptola: suci, senatori, vijećnici, juristi, Isusovci i Kapucini — poduzimaju sve moguće, da Baricu Cindek, nedužnu žrtvu lukavih vlastodržaca i glupe gradske fukare, za koju su uvijek drugi mislili — na svaki način oslobode iz tamnice. No i među purgerima bilo je već dosta njih, koji su osuđivali vještičke progone i javno po gradu rogoborili na to bezumlje. Tako se jedna žena usudila pred nekim građankama na Markovom trgu ustvrditi: »Babe, kaj su zgorele, p r a v i č n o su zgorele!« Dakle vjerovanje u vještice bilo je već ozbiljno pokolebano.

Barica Cindek okovana u kuli na Dvercima.

Istoga dana, kad je Barica bila uhićena pojavi se pod večer kod nje u zatvoru nadzornik gradske straže desetnik Fabijan s trojicom satrapa (stražara), da je odvedu u tamnicu tvrde kule na Dvercima. Vlast znajući naime za revolucionarni pokret na Griču bojala se, da ne bi ovi antidržavni elementi Baricu oslobodili iz ne baš čvrstoga zatvora gradske vijećnice. Kad je Fabijan priopćio Barici nalog magistrata, umoli ga ona skrušeno, nek je ne vode upravo sada, kad svršava pijev klerika u crkvi sv. Marka, jer da će je viditi ljudi, koji izlaze iz crkve. Fabijan, inače pristojan čovjek, uslišao joj je molbu. A kad je klerika pijev bio gotov i vjernici se raziđoše, odvedoše satrapi Baricu u tamnicu na Dverce, gdje je već čekao kovač, da je teškim okovima i dugačkim lancem prikuje uza zid. Zbog Barice, opasne vještice, postavljena su pred vrata tamnice osim stalne gradske straže izuzetno i po nalogu magistrata još četvorica oboružanih građana, koji su dobili strogi nalog, da svakome, koji bi htio doći do Cindekice pristup pod prijetnjom smrtne kazne zapriječe. Prema tomu zaključujemo da su se gričke vlasti ozbiljno bojale pokreta protiv vještičkih progona.

Uza sve to našao se na Griču čovjek, koji se nije bojao smrtne kazne, nego je sve poduzeo, da dopre u tamnicu do Cindekice.

(Nastavak slijedi)

Dr Antun Goglia.

FRANJO KSAVER ČAČKOVIĆ-VRHOVINSKI

Oko god. 1835 počeo je Dr L j u d e v i t G a j s drugovima buditi hrvatski narod iz mrtvila. Te godine razmahao se u Zagrebu ilirski pokret. Misli Gajeve i njegovih drugova širile su se po cijeloj Hrvatskoj i to tim brže, što su si prokrčile put hrvatskom pjesmom i uopće narodnom glazbom.

F e r d o W i e s n e r - L i v a d i ć (1798—1879) najstariji glazbotvorac ilirski već god. 1833 uglazbio je Gajevu budnicu »J o š H r v a t s k a n i j' p r o p a l a«. Drugi glazbenici i improvizatori pučkih pjesama (Rusan, Runjanin i dr.) počeli su skladati pjesme u narodnom hrvatskom duhu. Ove pjesme postale su svojinom čitavog hrvatskog naroda te su ih svi pjevali. Tako je ideja ilirska krčila sebi put po cijelom hrvatskom narodu.

Pjesnici i glazbenici nastojali su svojim radom, da se ta ideja oživotvori. Muzički amateri, i svatko, tko se samo i malo razumio u muziku, htio je pomagati uz mnoge vješte i valjane skladatelje, da se stvori »h r v a t s k a m u z i k a«.

Godine 1835 priključi se tom pokretu i Zagrepčanin, glazbenik **Franjo Ksav. Čačković-Vrhovinski,** te je također počeo skladati u hrvatskom duhu.[1])

Čačković rodio se u Zagrebu 18. I. 1789. Otac bio mu je I v a n K r., koji se rodi 11. VII. 1749 u Samoboru te je umro u Zagrebu 3. V. 1828 kao kr. savjetnik i prisjednik kr. banskog stola. Sahranjen je u kripti crkve sv. Katarine u Zagrebu. Majka M a k s i m i l i j a n a bila je rođena Špišić de Japra. Ona je umrla g. 1835 te sahranjena također u spomenutoj kripti.

Škole polazio je Čačković u Zagrebu, a po svoj prilici je svršio i pravoslovne nauke, kad je kasnije obnašao službu podžupana.

O njegovom glazbenom uzgoju imademo podatke samo u »S l o v n i k u u m j e t n i k a j u g o s l a v e n s k i h« od I v a n a K u k u l j e v i ć a-S a k c i n s k o g a.[2]) Kukuljević je sigurno mogao to znati, jer su oba živjeli u isto vrijeme i oba stanovali u Zagrebu u gornjem gradu. Prema ovim podacima Čačković je već za mlada zavolio glazbu i počeo se kao samouk vježbati na pučkoj sviralici i na citari. Prvu muzičku poduku primio je od nekog Marindla, koji je podučavao mladež u sviranju flaute, klarinete i violine. Kod toga učitelja dobro se uvježbao Čačković u sviranju f l a u t e, pa se kasnije sam usavršivao. On je napredovao kao samouk, čitajući knjige

[1]) F r a n j o K s. K u h a č: »I l i r s k i g l a z b e n i c i« (Zagreb, izdanje »Matice Hrvatske« 189, str. 149); B. Š i r o l a: »P r e g l e d p o v i j e s t i h r v a t s k e m u z i k e« (Edition Rirop, Zagreb 1922, str. 174) i Dr A. G o g l i a: »O r k e s t r a l n a m u z i k a u Z a g r e b u« (str. 9).

[2]) Tiskano u Narodnoj tiskari dra Ljudevita Gaja 1858 (str. 52).

o umjetnosti i općeći najradije s umjetnicima, a naročito s glazbenikom i skladateljem Gjurom Wiesnerom pl. Morgenstern (1783—1855).

Tako postade ne samo vješti flautist već je počeo i skladati komade ne samo za flautu nego i za druge instrumente. Najprije pisao je kratke napjeve uz pratnju gitare, a kasnije veće komade za flautu, pače i za čitavi orkestar.

Čačković nije se sasma posvetio glazbi, već je do konca života bio amater, ali je uvijek snažno utjecao na zagrebački muzički život, pa kao takav imade velikih zasluga za razvitak muzičkih prilika u Zagrebu.

Prema Kukuljeviću putovao je Čačković po Njemačkoj te je pred bavarskim kraljem Maksimilijanom svirao flautu, te je bio od njega uvelike pohvaljen. Ovom zgodom upoznao se s bavarskim generalnim intendantom kraljevske kapele Poislom, koji ga je jako zavolio radi njegovog sviranja te ga često pohvalio. Na povratku iz Njemačke koncertirao je u Sal burgu, Celovcu, Innsbrucku, Brixenu i Opavi, nu ne pod svojim, već pod tuđim imenom.

Tako Kukuljević o Čačkoviću kao glazbeniku.

Glazbenik i virtuoz na gitari Ivan Padovec (1800—1873) dođe god. 1819 u Zagreb, gdje je polazio preparandiju, a kasnije učio glazbu kod glazbenika Gjure Wiesnera. Kasnije podučavao je muziku. On je od bivših svojih učenika i od drugih amatera osnovao malo glazbeno društvo pod imenom »Zagrebački sekstet«. Članovi toga društva sastali bi se svake nedjelje u Padovčevu stanu, gdje su marljivo glazbovali. Pošto je to udruženje kadkad i javno nastupalo, a ljudi vidjeli, da Padovec valjano ravna tim društvancem, pristupiše mu Wiesner, Čačković, Konrad pl. Klobučarić, Karlo pl. Stephany i drugi neki amateri. Kasnije sastajali su se u kući uglednog zagrebačkog trgovca Gjure Popovića, gdje su vježbali i priređivali manje muzikalne zabave.

U tom društvu porodila se god. 1826 ideja, da se u Zagrebu utemelji privatno glazbeno društvo (Musik-Verein), danas Hrvatski glazbeni zavod. Osnivači toga društva, koje je počelo djelovati god. 1827 bili su Čačković, Konrad Klobučarić, Wiesner i Stephany.[3])

Već na prvoj akademiji (glazbena priredba) tog mladog društva dne 18. IV. 1827., koja se održavala u dvorani kr. akademije (današnja realna gimnazija na Katarinskom trgu), sudjelovao je Čačković kao solista u Wiesnerovoj skladbi »Himna u slavu glazbe«, a na akademiji dne 12. IX. 1827. svira varijacije za frulu od Scholla. Čačković opet

[3]) Franjo Ks. Kuhač: »Ilirski glazbenici« (Ivan Padovec, str. 98); Vjekoslav Klaić: »Osnutak glazbenog zavoda u Zagrebu« i Dr Antun Goglia:: »Hrvatski glazbeni zavod« (str. 2 i sl.).

nastupa u akademiji dne 17. I. 1829. i svira svoju skladbu: »Varijacije na rusku temu (Tužni Kozak)«, a u akademiji u proslavu Sv. Cecilije, zaštitnice glazbe, dne 22. XI. 1930. spominje se Čačković kao solista na flauti.

Čačković je međutim sudjelovao i na drugim javnim koncertima i priredbama te je svaki put općinstvo bilo ushićeno njegovim majstorskim sviranjem, a naročito kada je izvodio hrvatske komade, koje je sam skladao.

Čačković je sudjelovao u orkestru kod prvih izvedba Lisinskijeve opere »Ljubav i zloba« dne 28., 29. i 31. III. te 2. i 4. IV. 1846.

O tim predstavama donijela je »Danica Ilirska« (br. 14 i 15 god. 1846) opširnu ocjenu, jamačno od Stanka Vraza, koji je i sam u zboru sudjelovao.

Ocjena počinje: »Prva izvorna ilirska opera »Ljubav i zloba« od Vatroslava Lisinskoga 28. III. 1846. po jednom društvu odličnih prijatelja i prijateljica narodne umjetnosti u zagrebačkom gradskom kazalištu prvi put predstavljena.«

U toj opširnoj referadi, koja se obazire na sve momente te predstave, na glazbu, pjevače i glazbenike, nalazimo ovaj pasus:

»Orkestra umnožena umjetničkim i domorodnim plamenom gorućim diletanti, držaše se također neobično dobro i krepošćui finoćom izvedoše svoju zaista ne laku zadaću. Radošću opazismo među muzicima pogl. gosp. Franju Čačkovića i gosp. Medunića,[4]) koji su kao domorodci i umjetnici jednako štovani. Jedan veoma liepi nu težak solo izsvira na flauti među prvim i drugim činom g. Čačković riedkom vještinom i lakoćom i bio je zato obćim usklikom i pljeskanjem odlikovan; gosp. Medunića kriepki potez na violini bio je čisti kroz svu orkestru, kojoj on jedan od najčvršćih stupova bijaše. Hvala i slava obadvojici kao i svim drugima, koji su beskoristno sudjelovali k liepoj ovoj svrsi.«

Čačković je rado sudjelovao kod ove velike narodne proslave, jer je bio veliki štovatelj Lisinskoga, pa njegov potpuri »Vienac narodnih glasova«, sastoji gotovo od samih Lisinskijevih melodija. Udešen je za tursku (vojničku) glazbu, isto i za klavir. Prvi puta je izveden u jednoj priredbi glazbenog društva god. 1847.

Čačković nije po zvanju bio glazbenik, jer je bio imućan čovjek, pa nije trebao da obnaša kakovu plaćenu službu, već je ostao do konca svoga života muzički amater.

Stoga imao je dovoljno vremena, da se bavi ne samo reproduktivnom umjetnošću nego da i marljivo sklada. Osim toga mnogo vremena i truda

[4]) Silvije pl. Medunić, zagrepčanin bio je poznati violinski amater. Vidi pobliže o njegovom djelovanju: Dr Antun Goglia: »Domaći violinisti u Zagrebu u XIX. i XX. stoljeću« (»Sv. Cecilija«, 1940).

posvetio je novo osnovanom glazbenom društvu te živo utjecao u njegovoj upravi, pa on ima velike zasluge za lijepi razvitak toga društva, u kojem je surađivao do svoje smrti.

Čačković je od osnutka društva bio član ravnateljstva i izvršujući član (kao solista i član društvenog orkestra). Bio je reprezentant podupirajućih članova i živo surađivao kod reorganizacije društva i društvene glazbene škole. Pače bio je od god. 1848. do 1850. rektor (ravnatelj) glazbene škole.

Prva pravila nisu više bila svrsishodna, pa je društvo god. 1850. odlučilo, da se sačine nova pravila i da se sadanjim okolnostima bolje prilagode. Taj posao povjeren je odboru, koji se sastojao od Lisinskog, Čačkovića, Štrige i Josipa Juratovića,[5]) koji je potpuno udovoljio toj zadaći tako, da su nova pravila prihvaćena god. 1851.

U radu reorganizacije društva izradio je član ravnateljstva Lisinski novi školski red, da se ustanove prava i dužnosti učitelja i učenika. Čačković je bio u odboru, koji je proučio taj red i predložio ravnateljstvu na odobrenje.

Potanje o tom djelovanju prikazao sam u radnji: »Hrvatski glazbeni zavod«.[6])

Kako sam u uvodu spomenuo, Čačkovićeva glazbena djelatnost umnožala se osobito za vrijeme probuđenja narodnoga duha u Hrvatskoj, pa je, kako ću kasnije predočiti, skladao mnogo lijepih komada u hrvatskom duhu.

Neki su zamjerali Čačkoviću, što se priključio ilirskom pokretu.

U »Viencu« god. 1878. broj 6 nalazimo članak Augusta Šenoe pod naslovom »Pamflet na Ilirce«. Taj Pamflet nastao je u doba, kad je Gaj promijenio »Narodne Novine« u »Ilirske«. Ispjevao ga neki stari plemić preko Save, koji je štovao Napoleona I. preko svega. Taj Napoleonov štovalac bio je najžešći neprijatelj Ilircima.

Taj Pamflet grdi grofa Draškovića, Gaja, Zdenčaja, Čačkovića i dr. i počinje ovako:

Čujte ljudi, čujte čudnovate stvari,
Kako se vu Zagrebu narodnost sad kvari,
Sabrali se jesu nekteri Horvati,
Koji za to ime ništa neće znati,
Nek se prekrstili jesu na Ilire,
I tako odstupili od prave vire.

[5]) Josip Juratović (1796—1872) svećenik, regens chori prvostolne crkve zagrebačke te hrvatski skladatelj. Njegova davorija »Ustanimo bratja mila!« pobudila je veliko oduševljenje i raspalila mlada srca. Vidi: Dr Antun Goglia: »Josip Juratović« (»Sv. Cecilija, 1934, str. 125) i »Orkestralna glazba u Zagrebu« str. 10.

[6]) Dr A. Goglia: »Hrvatski glazbeni zavod« (str. 4, 7, 15, 22 i 35).

a svršava:

Franjo Vrhovinski neka u žveglu puše,
Kako vragi njima pekli budu duše,
Ova sreća naj bu vsak onomu,
Ki je proti svojem imenu i domu.

Čačković se vjenčao god. 1821. sa Eleonorom Katarinom Jellachich de Bužim, koja je umrla god. 1858.

Od oca naslijedio je imanje »Dobri Zdenci« kod Gornje Stubice, koje je prodao oko god. 1850. U Zagrebu posjedovao je kuću u Visokoj ulici, sada broj 6.

Čačković je također sudjelovao kod zemaljske uprave. God. 1824. nalazimo ga kod županije zagrebačke kao izabranog referenta kod županijske kongregacije, a god. 1848. izabran je podžupanom.

Dne 26. X. 1862. bio je svečanim načinom proslavljen osnutak hrvatskog pjevačkog društva »Kolo«. Poslije svečane službe Božje u crkvi Milosrdne braće »K trpećem Isusu«, obdržavana je prva glavna skupština društva. Na predlog prvog predsjednika Gjure pl. Zlatarevića izabrano je više glazbenika začasnim članovima, a među njima Hrvati: Čačković, Josip Juratović i Ferdo Wiesner-Livadić.[7])

Ne spada strogo u ovaj prikaz, ali svakako će interesirati čitatelje:

U protokolu zagrebačkog Kaptola spominje se god. 1825, »da jesu Franciscus Chachkovich de Vérhovina, sa suprugom rođenom Eleonorom Catharinom Jellachich de Bužim sa svojim ocem Johanisom Chachkovich de Vérhovina i njegovom suprugom Maximilianom Spissich de Japra prisustvovali jednoj svečanoj večeri, koju jesu dali prigodom jednog procesa radi priznanja vlastničtva na »Malu Mlaku« Kussevichi«.

Napokon spominjem, da je Čačković bio i gradski gardista te skladao za veliki orkestar »Tri narodna manevrir-marša zagrebačke garde«. Ova skladba udešena je i za klavir.[8])

Čačković umro je u Zagrebu 21. II. 1865, te sahranjen na groblju Sv. Jurja u Zagrebu. Tim povodom odgođen je koncert Glazbenog društva, određen za 23. II.

U svojoj oporuci od 19. II. 1865. sjetio se i glazbenog zavoda. Točka 6. oporuke glasi: »Sve moje note za muziku, gdegoder se takove nalazidu, ostavljam zemaljskom glazbenom zavodu, kojeg sam član bio od početka i još ostavljam istomu jednu rasteretnicu od 100 for. a. vr.«

[7]) Benjamin Zeininger: »Hrvatsko pjevačko društvo »Kolo« u Zagrebu« tečajem 30 godina. Jubilejski spis. (Zagreb 1892, str. 7).

[8] F. Ks. Kuhač: »Ilirski glazbenici«, str. 152.

Narodne Novine samo registriraju Čačkovićevu smrt, dočim »N a š e g o r e l i s t« (1865, br. 8.) piše slijedeće: »Koncert zem. glazbenog zavoda, urečen na 23. II. bijaše odgođen radi smrti g. Fr. Čačkovića, načelnika tehničkog odsjeka, jednog od najstarijih članovah i vriednoga pomagatelja, koji je svojimi kompozicijami punimi narodnog duha, mnogo putah u koncertih i kazalištu digao ruke pleskajućega obćinstva, kad mu domorodni glasi Vrhovinskoga električno dirnuše u ćutljivo srce. Ti obljubljeni glasovi uzdržati će se u narodu kao najljepša uspomena na pokojnoga skladatelja, dok bude narod svoje ljubio. Ovu hvale vriednu pažnju dielio je slavnim ravnateljstvom i čitav naš grad.«

A sada ću prikazati Čačkovićev k o m p o z i t o r s k i r a d.

Čačković je skladao hrvatske komade, a i neslavenske. Kukuljević u svom Slovniku ne navađa nijednu neslavensku skladbu a i Kuhač navađa, da nije na takovu naišao.

Pošto je Čačković svoju glazbenu zbirku ostavio hrv. glazb. zavodu držao sam, da ću moguće u arhivu tog društva naići na takove skladbe. Ali u arhivu tog društva uopće nema Čačkovićevih skladba.

Kukuljević je u svom Slovniku nabrojio Čačkovićeve hrvatske skladbe a i Kuhač je imao u svojoj zbirci nekoliko komada u originalnom rukopisu.

Prema spomenutim podacima osim spomenutih komada i s k a z Č a č k o v i ć e v i h h r v a t s k i h s k l a d b a bio je slijedeći:

I. Skladbe za flautu solo ili uz druge instrumente.

1. V a r i j a c i j e z a f l a u t u na hrv. pučku popijevku »Jasno sunce sad potamni« uz pratnju velikog orkestra;
2. V a r i j a c i j e z a f l a u t u na L i s i n s k i e v u popijevku »Iz Zagorja od prastara Čeha, Leha i Meha grada«;
3. V a r i j a c i j e z a f l a u t u na popijevku »Bieli mjesec tebi tužim« uz pratnju velikog orkestra;
4. B r š l j a n k e. Varijacije za flautu na hrv. pučku popijevku: »Ja se šećem tužan hodim« uz pratnju orkestra D-dur. (Uvod maestoso, tema s varijacijama i finale). Original nalazi se u sveučilišnoj biblioteci;
5. D a v o r II. Zabava za flautu uz pratnju velikog orkestra;
6. P o s l j e d n j i g l a s o v i i o p r o š t a j s f l a u t o m. Za flautu i vel. orkestar;
7. F r a n j o v k a, fantazija za flautu uz pratnju dviju violina, viole, violončela, dvaju rogova i klavira;
8. V a r i j a c i j e z a f l a u t u, o b o e i k r i l n i r o g u z v e l i k i o r k e s t a r na melodiju hrv. narodne koračnice;
9. F a n t a z i j a za dvije flaute, fagot, violončelo i dva roga uz pratnju velikog orkestra;

10. T r o z v u č n a j e k a za dvije flaute 2 klarinete, dva roga i dvije trublje uz veliki orkestar;
11. Varijacije za flautu, klarinet i violinu uz pratnju velikog orkestra;
12. D a v o r I. Zabava za flautu, krilni rog i trombe uz pratnju velikog orkestra.

II. Skladbe za veliki orkestar.[9])

1. P o l o n a i s e;
2. K o r a l j k e. Četvorka za vel. orkestar. Udešeno i za klavir;
3. D v o r a n k e. Hrvatski valceri za vel. orkestar. Udešeno i za klavir;
4. T r i n a r o d n e p o l k e: H e l a, L e d a i V e s n a za veliki orkestar. Isto za vojničku glazbu, a udešeno je i za klavir;
5. Četiri h r v a t. k o l a: K o l e d a, Z o r a, Ž i v a i P l j e s k a v i c a s narodnim trijama za veliki orkestar. Isto za klavir četveroručno. Prema Kuhaču to su četiri figure dvoranskog kola;
6. Četvorka za narodne popijevke A-dur.

Kuhač je o tim skladbama dao ovo svoje muzičko mišljenje:[10])

»Koncertne skladbe za flautu pisane su doduše zastarjelim oblicima ali njima može flautista pokazati svoju vještinu. Hrvatske glazbotvorine su od slabe umjetničke vrijednosti ali je u njima dobro pogođen hrvatski ton.«

Svakako je Čačković u svakom pogledu pokazao svoje pregnuće, da i on doprinese za razvitak hrvatske muzike u vrijeme, kad je bilo vrlo malo glazbenika, koji su radili na tom polju.

Stoga je zaslužio, da ga sačuvamo u trajnoj uspomeni.

[9]) Dr A. G o g l i a: »O r k e s t r a l n a m u z i k a u Z a g r e b u«, str. 9.
[10]) K u h a č: »I l i r s k i g l a z b e n i c i«, str. 152.

Spectator:

ŠETNJE GRADOM DOKONOG PURGARA

692. Odgovarajući anonimnoj dopisnici na njenim ljubaznim redcima, koji su mi malko prekasno stigli, radovalo me ustanoviti, da je dopis Neznankin sadržajno i formalno na visini, dok grafološki uzeto odajuć kulturu duha i duše, smisao za red, estetiku, daje joj puno pravo da s razlogom kritikuje priložen članak. Tako je, gospođo: i meni se pričinilo čitajući onaj članak, kao da se u teškim taljigama vozim preko nanovo pošljunčene ceste »rrrr, drrrr, krrrr.« Članak je očito preveden, ili inako, izgleda, kompiliran, što ne bi bilo samo po sebi razlogom za otklon. Ali vrveć od stilističkih i inih nezgrapnosti (od kojih jedan dio valja lojalno odbiti na račun tiskarskih griješaka) ostavlja težak dojam, »pesante« štono kažu Talijani. Slažem se u mnogočem s izvodima dame, samo ne u njenoj tvrdnji o materinskom jeziku. To držim (sudeći po uzorku kojeg je pružila u pismu) jednim kaćiperenjem. Une Précieuse.

693. Tekućih će goriva doskora nestati, domaće nafte nemamo, pa šta ćemo tada? Trebalo bi preći na metaniziranje, tj. zemni plin iz Bujavice. To je domaće, jeftino, a glavna stvar: nezavisno od današnjih poznatih svjetskih prilika, koje će se vjerojatno još i pogoršati. Sa neznatnim se troškom dade vozilo adaptirati na metan, koja se investicija još iste godine amortizira. Vidjeli smo u jednoj maloj provincijskoj vili postavljen agregat od zemljoplinskog motora, kombiniran sa tlačnom pumpom i generatorom. Vlasnik uživa struju, vodu, a može i vrt štrcati. Struju za rasvjetu, kućni pogon i radio, plin za rešo, uz minimalan trošak, dok agregat radi sasma automatski. Nema više zanemarene provincije! Može da si uredi sav komfor kao u gradu uz petinu cijene. Bombe se izmjenjuju dostavom u pretplati poput ledenih blokova.

694. Najnovija fotoizložba ponovno je dokazala, kako naši aduti: Frajtić, Habermüller, Dabac, Vlašić i dr. dostojno reprezentiraju naš fotošport uživajući opće, pa i međunarodno uvažavanje, čiji se stil zove u stručnim krugovima »zagrebačkom školom«. Svaki od njih doduše pretežno goji po koju omiljeliju struku, na pr. portret, žanr, krajobraz, akt, interieur, priroda, ali nijedan nije ekskluzivista što pozdravljamo kao zdravu pojavu.

695. Neki je naš mladić iz pokrajine nedavno demonstrirao svoj izum: primjenu nove neke mase za mazanje gusala, koja običnoj novoj violini daje timbar zvuka prastare violine »Antonius Stradivarius Cremonensis fecit«. Da je to znao Rockefeller, ne bi bio po savjetu čikaške akademije utrošio ½ milijuna dolara za original iz 17. vijeka, kojeg su profesori rastepli u 3000 komadića, a da ne otkriše — ništa.

696. Na Putnikovom trgu ispred vojarne Zrinskoga, posred ona dva trokutna zelenila, trebalo bi da se posadi sa svake strane po jedno stablo, može biti visokih platana ili slično. To bi davalo lijep pogled, a i neki postrani zaključak predugačkoj Deželićevoj aveniji. Ovakova trokutasta pustoš, slabo držana, kojom tajanstveni večernji povjetarac uz melankolične zvukove mirozova amo tamo raznosi suho lišće i ostalo smeće, može se mirno označiti kao dosadna.

697. Sve dotle, dok nije suvlasnicima Kronfeld uspjelo da nakon decenij trajuće borbe, napokon od gradskog zastupstva ishode promjenu načina izgradnje SA »rednih« kuća NA naš od starine uobičajeni praktičan način, — nije se tamo gradnja ni makla. Sad je u samoj godini dana izgrađen sav spojiti blok doličnim zgodnim 4-katnicama. Nu ne samo što je time Krešimirov trg zapravo tek postao »trgom« dobivši zaključak, već štaviše napravilo se konkretno iskustvo, koje po mijenju pisca znači jedan kakti memento: protiv onog, mnogima tako srcu priraslog, pa zato doktrinarno oktrojiranog sustava izgradnje u »redovima ili nizovima«, kojima se, kako znamo, kani izgrađivati čitav novi grad. Budu li se tamo izgradile sve glavne saobraćajne ceste bez kućnih fronta samo sa prizemnim dućanskim »budama«, kako će slika takvih arterija izgledati, o tom si jedan lajik uopće sliku predočiti nije kadar, ali to će biti, sit venia verbo: jedan upravo antipod na pr. od Zvonimirove ulice!

698. Našu dragu staru Munjaru-tetku upozorili bismo na jake titraje od + i — do 30% kojima je izvržena struja u gradskim četvrtima, gdje postoje samo zračni sprovodnici, a koji strašni titraji jamačno potječu od kolebanja nastalih kod kontakata ljuljanih vjetrom. Od toga trpe kod starijih ljudi oči, električne naprave, pa bome i radioprijemnici. Isto se ali dešava i kod telefonskih vodova izvan centra, gdje mnoge u voćnjacima se razvijajuće grane prave kontakte, koji kod kišnog vjetra proizvode u signalskim napravama nepoželjno zvonjenje, dozivajuć snivajućeg pretplatnika slijepim cinkanjem k aparatu. To je vrlo neugodno, što će potvrditi svatko.

699. Onu poput kupaće kace oblikovanu golemu betonsku škrinju blizu poluelipse na istočnoj Promenadi trebalo bi nasuti dobrom vrtnom zemljom te nešto, bilo šta, zasaditi. Najrađe dabome fino cvijeće, premda uviđam i koncediram da bi pored današnjeg stanja kulture u našem kolonističkom gradu, bilo valjda shodnije neku robustniju trnovitu biljku zasaditi. Ali da ono od god. 1911 pa do danas tj. preko 30 godina već stoji onako, služeć prigodnim noćnim haramijama kao, en passant, nužnik, nije zgodno, a ja da sam kojom srećom gosp. Ing. Kl-ć, ne bih tako mir-nix-dir-nix pustio. »To bolše ga dišalo nebu«, rekao bi naš pokojni sugrađanin Girolimo Prister.

700. Već je postalo skoro nesnosnim ono vječito šaranje i črčkanje po zidovima, tarabama itd. raznim emblemima kao kukastim krstovima i njihovim antipodom: čekićem sa srpom. Imade i črčkanja bez ideološke pozadine tek onako budalaštine, pa opet onaj obligatni: Žap i Zbor. Sve je ovo već i suviše tupo i besciljno. E, brate dragi: Kad bi se bitke dobivale šaranjem po zidovima, novinskim člancima i radio-vijestima — lasno bi bilo i fino. Ali nažalost, tu se hoće nešto više i nešto teže. Mnogi su opet od naših sugrađana tim mazanjem po lijepim novim pročeljima, pretrpjeli osjetljive materijalne štete. Takovim se rabotama bave, dašto, samo zeleniši, fakini — unajmljeni naravski za ovaj posao od njihovih ideoloških podstrekivača, koji možda i sami ne uviđaju, koliko su bez svrhe takovi podvizi, a zapravo štetuju i samoj njihovoj stvari!

701. Kad bi se bile pravodobno poduzele mjere, da se limenke, raznih vrsta kutije od kositra, danas toli skupog metala, spremaju, vraćajuć ih putem trgovaca opet u tvornice, ne bi se bilo dogodilo, da sad naša i te kako važna industrija konzerva na pr. u dalmatinskoj Hrvatskoj, kuka i vapi na rubu propasti, morajuć u dogledno vrijeme obustaviti proizvodnju uslijed nedostatka surovina za kutije. To je jedno tako kriminalno razbacivanje i rasipavanje, da se svaki misaoni čovjek već pred godinu i više dana morao zapitati: zašto? Vladajuć se ko da smo pravi Amerikanci, koji se guše u obilju prirodnina, rudama, kovinama, nafti i ostalim nenadoknadivim surovinama, mi smo upravo kanda doveli raspikućstvom našu jednu od najvažnijih industrijskih grana u ćor-sokak. A toga nije trebalo. Isto se radi s bocama tinte (Pelikan), Odol-flašama, kutijama od Kores-vrpca za pisaće strojeve, i stotinu drugih.

702. U inozemstvu smo primjetili, kako se u mnogim crkvama kuri što je i posve prirodno kod vanjske temperature od —8 do 10 stupnjeva, dočim kod nas je to samo u gradskoj župnoj crkvi. U crkvama je pak toli studeno između onih pustih visokih zidova, na kamenom ledenom taracu, da je to zaista strašno. U Švedskoj, Danskoj, pa i u Njemačkoj, vide se za velike studeni kako sukljaju iz visokih dimnjaka, kamufliranih uz toranj crkve, oblaci dima, pozivajući vjernike u ugodno temperirane crkve. I onako posjet istih nažalost, jenjava, pa bi trebalo tim većma učiniti boravak u crkvi također i starijim, boležljivim osobama prikladnim.

703. Prenesimo se duhom jedno stoljeće natrag u onaj kraj ispod Popovog tornja, gdjeno stari Postmajstor Palajn drži prvu

zagrebačku kavanu i slastičarnicu u paviljonu ispod terase. Lijepa je ljetna večer: sa Medvednice piri svježi povjetarac, stare lipe šuštaju, a njihov se žubor miješa sa zvucima Lannerovog valčika štono izvodi vojna glazba Pallavicinijeve pukovnije. Elegantne, duboko dekoltiranih, bijelokosnih ramena dame, visokih strukova, sjedeć, čavrljajuć i koketirajuć, srču iz malih starobečkih šalica čaj i kavu. Oko njih se vrzu kavaliri nevjerojatno uskih strukova i kovrčavih frizura, raznobojnih frakova i redingota (riding coat) i usko stegnutih do ušiju dopirućih »ocoubica«*. Sve se kreće, žamori, provincijska elegancija u punom cvatu. Naprotiv 100 godina kasnije: Tačke, šprice, metle — XII otsjek u punom cvatu! Sic transit gloria mundi, rekao bi stari Seneca. Pa ipak se piscu, štono u predvečerje znade švrljati onuda, kao šutljiv stariji gentleman, čini, kao da se ondje uz ćošak Tornja naslonio fin profil s Musset-ovom bradicom, čeznutljivog našeg Stanka. Vječno zaljubljenog. Nesretno? Da, za sebe ali tim sretnije za hrvatsku književnost. Kao da zuri onamo pod one kestene kamo će ga doskora opozvati cinkuš sa Sv. Jurja, »kud za vazda gre se«. Ipak mislim da bi trebalo gospodstvo tačaka i metala zamijeniti sa onim, ako već ne negdašnje »biedermayer«-elegancije, a ono bar nekom uspomenom. Da se Palajnovka obnovi. Da se načini mali kiosk, trafika ili takvo šta. Da se one šprice maknu drugamo, a paviljon i okolica opet urede.

704. Dobro je što se, i ako okasno — (što je još uvijek bolje nego li prekasno) — donijela uredba kao i popis (po § 24 i 25 građevinskog Zak.) z a š t i ć e n i h o b j e k a t a od umjetničko-historijske vrijednosti. Ipak smo mišljenja: da je trebalo u smislu tih propisa, odnosno Pravilnika o regul. planovima čl. 63, zaštititi j o š n e k e z g r a d e. Tako primjerice: kapela Sv. Roka uživa zaštitu, a ona Sv. Jurja u Maksimiru n e. Premda potonja, stara oko 100 godina, potječe iz istog doba kao što portirska kućica, zatim t. zv. Nadbiskupska vila i onaj — u ostalom dosta ružan — vidikovac ili kiosk. Zašto baš crkvica ostade nezaštićenom, ne znamo? Čitatelja pako molimo, da se izvoli potruditi onamo, pa da vidi onu, i akoprem skromnu, ali sasma finu gotiku. Prozori, od kojih po jedan prikazuje prizore iz Starog i Novog zavjeta s patrijarsima i prorocima, lijepo svodovlje, i uopće solidan stari rad te crkvice, čine, da ona z a s l u ž u j e da bude unesena u spisak zaštićenih zgrada. Možda i prije nego li portirnica ili kiosk. I naše društvo trebalo bi da kod mjerodavnih potakne, kako bi se t a j simpatični mali objekt u odnosni spisak po § 24 u n i o! Caveant consules.

705. Pred dva decenija običavala se sakupljati nedjeljama oko podneva najbolja naša publika na prijepodnevne glazbene priredbe, takozvane filharmoničke matineje u dvorani Misikhalla u Nikolićevoj ulici, gdje su uživali u savršenim izvedbama klasičnih skladba, većinom simfonija i koje se svršavahu oko 1 sat, baš najljepše vrijeme za k ručku ići. Posjet je bio uvijek rekordan, kako vele naši novinari. Danas pako, kad svaki malograđanin i velegrađanin, pa i »divlji slušač« može nabaviti na otplatu jedan radioprijemnik, zajedno sa 5 članova obitelji slušajući sve izvedbe badava, a uz to ne trebajući niti svući papuče ili »šlafrok« sjedeći kod kuće u zapećku — dolazi misaoni čovjek ne ideju, da prekomjerno širenje radiošporta imade i svojih sjenovitih, tj. antisocijalnih strana, jer ljude međusobno izolira, i razjedinjuje. Šteta zapravo, jer oni koncerti bijahu štono riječ: t i p - t o p, ili kako se po bosanski kaže: a m a h a !

706. Prošlih blagdana kad su naše crkve bile dupkom pune općinstva. — možda ne listom vijernika, jer neki polaze o Božiću crkve bez one prave unutrašnje potrebe već više iz neke navade, — ipak je utješna pojava da mnogi i mnogi opet nalaze utjehe u svojoj nutrini duše, u svojoj vjeri, koja im daje jak stav u današnjoj stranputici života. Ipak je naša kao posvuda, tako i ovđe neorganizacijska narav došla do izražaja u onom sasma neumjesnom guranju pri izlazima na crkvenim vratima, gdje su gomile općinstva odjednom jurnule htijuć se istodobno izgurati napolje, a došavši u sukob s drugima koji, ne čekajući na izlazak, htjedoše na slijedeću misu unutra. Trebalo bi (kao što je to na pr. u Beču) staviti dolične napisne pločice sa: Desno idi, odnosno gdje ima više izlaza, neke od njih rezervirati lih za izlaz. Em smo Horvati!

707. Tkogod misaon prolaznik pogleda na traljavo pročelje kazališta, na pr. sa strane poljoprivredno-šumarskog fakulteta, i nehotice će pomisliti na sve one nekoć moćne a sada prognane knezove, vladare, koji postadoše oskudnicima. Analogija je skoro opipljiva, to zato, što sve one toli pretencijozne renesansno-barokne forme kojima se razmeće kazališna zgrada, forme pozajmljene od renesansnih »palazzi«, toliko otskaču od krpetina od trošne žbuke štono se ljušte viseć posvuda na ćoškovima. Zgrada je banovinska, što nije zgodno. Jednako je i drugđe. Na pr. na gradskoj školskoj zgradi Krajiškoj. Gradskoj velimo ,a zato je to dosta žalosno. Dosta žalosno ako m o r a iz razloga neimaštine tako da bude, a ako iz kakvih drugih? Onda još žalosnije.

708. Jedna je gospođa pohitala po redarstvenog stražara, moleć ga da dođe u njen stan, jer da neki nasilnik koji je bio ušao tobož da prosi, nikako se neda iz kuće, prijeteć nasiljem. Pretpostavljamo u imovinskom pogledu a ne moralnom. A šta je gosp. redar uzvratio? Da je on samo PR a ne SR (prometni a ne sigurnosni, dakle Verkehrs-a ne Schupo-mann) pa da neka dama potraži drugđe jednog stražara, bez prometne pasice na nadlaktici. Ne znamo kako se to svršilo. Dosta zlo da se tako to dela.

709. Na mnogim mjestima gdje je uspon ceste veći od 8% a kolnik sasma nezgodno presvučen površinskom obradbom od spramexa što ga čini kod kišnog ili sniježnog vremena glatkim poput porculana, viđevamo skoro danomice ogavne prizore mučenja konja, 2, 4, katkad i 6 životinja, upregnutih pod teška nepomična kola natovarena gorivom ili teškim kamenim blokovima za Mirogoj, a kolni tovar nepomičan ko zid, dok se jadne živine klecajuć, posrtavajuć i kineć, puše ko dimnjaci. Nemilice zviždaju bičevi uz hijohotanje i kletvu, a sve uzalud. Rijetko kad se netko sjeti telefonirati na pr. po traktor koji za 5 sekundi odvuče teret kao da je pero. Ili da istovare pola tereta pa voze na 2 ili 3 puta. Naravski da uvijek tekar onda odbacuju dio klada, nakon što su prethodno na mrtvo ime izmrcvarili jadne životinje. Prije nikada ne. Kome su još iz školskih klupa u sjećanju elementarni pojmovi iz prirodoslovlja ili kako danas vele fizike, tome je bez daljnjega jasno da na tako glatkoj plohi kao što je smočeni i od zime otvrdnuti spramex, ne mogu konjska okovana kopita naći potreban otpor trenja (Reibungswiderstand) koji će im omogućiti komponentu sile potrebite za pomak tereta koji je tim veći, što je kosina jača. Dakle: Metnimo tamo nešto hrapavije od spramexa! Nemojmo računati da je kod nas već sve motorizovano: Imamo još mnogo konja. A dandanas kod pomanjkanja tekućih gorivih sredstava, biti će toga sve više. Budimo humani i ne zaboravimo, da i živina imade osjećaja. I ona živi i ćuti udarce, a branit se ne može. Naš je narod i u tom neodgojen što je b e z s r c a za svoje saradnike-životinje.

710. U nekom kinu općinstvo je, dašto najmlađi dio, pri slici gdje je gangsteru, — predbježno bar, — uspjelo da nasamari redarstvenike i da im uspješno skamuflira svoj bijeg, — udarilo u živ pljesak. Dabome lupežu, a zviždanjem popratilo kad su policiste bili nadmoćni i hvatali. To je s jedne strane doduše blezgarija: pljeskati i zviždati projekciji optike na platno, slično kao što pokojna »laterna magica«, ali imade za misaonog i nešto dublju pozadinu: zašto baš gangsteru? U drugim se sredinama plješće redaru!

711. Nije najzgodnije, što prvi svezak enciklopedije kog su izdavači pod 100% stalno obećavali p r i j e B a d n j a k a da će stvarno izići, nije do tada izišao. Takve stvari

* »O c o u b i c a«, izraz za gigerlske okovratnike prve trećine 19 vijeka, nastao je ovako: Neki je purgar imao na sveučilištu sina (dašto kao svi studenti, gigerla). Kad je taj jednom došao o Božiću kući, poletili su si otac i sin u naručaj. Ali gle! Kad su se ispustili, otac se srušio — mrtav! Što bješe? Šiljci golemog uškrobljenog ovratnika proburaziše starcu vrat. Mrtav, mrtav kao miš! Od onda se takovi šiljci što se vide na starim portretima dandy-a iz dobe Reakcije, nazvaše »ocoubicama« iliti Vatermörder-ima.

pokolebaju povjerenje pa bi trebalo, ako je zbilja bio neki vis major kog ne poznajemo, dati u javnost odgovarajuću obavijest kojom se zavlaka motivira.

712. Uslijed nedavno za daljnjih + 400% povišene banovinske psetarine nastat će bez sumnje sveopći pomor to jest tamanjenje tako zvanih »raskošnih pasa« budući da 705, (odnosno 2.110) Din za jednog, (odnosno dva) psa nitko plaćati neće ili nemože. Posljedica će biti da će od dojakošnjih 900 raskošnih psetanaca, njih 2/3, okruglo 600 nestati. Kakov će biti financijski efekt tog nestanka poreskih objekata? Banovina koja je do nedavna ubirala za 900 pasa po 100 = 90 tisuća Din, dobit će doduše otsele 300 × 500 = 150 tisuća, dakle za + 60 tisuća spram prije više, — svota uostalom posve neznatna. Taj se ali isti rezultat mogao polučiti najjednostavnije povišenjem pristojbe na pr. za cca + 60% što bi isto dalo 900 × 160 = 144.000. Tada ali nebi istodobno gradski prihodi bili prikraćeni za 120 000 što će vjerojatno sad uslijediti otpadanjem od 600 komada plaćajućih raskošnih pasa, jer će preostali platiti 60 000 umjesto ko dosele 180 000.

Naprotiv dokoni je purgar skromnog mnijenja da bi bilo korisnije i ispravnije da se pristojba za periferijske k e r e v o, koji de jure plaćaju 10 Din (stvarno zapravo većinom ne plaćaju ništa), povisila barem na 50 Din. Time bi se njihov (ilegalni ali svakako) broj smanjio, općina bi zaradila, a javno zdravstvo mnogo dobilo. Jer danas baš t i periferijski cucki, od kojih gdjekoji vlasnik drži čak i po 2—3 komada, prouzrokuju vječite zaraze, jade i kontumacije, u kojem pogledu naša država, banovina a specijalno fatalni grad nose žalosni evropski rekord. Grad valjda većinom i ne utjeruje tih pišlivih 10 Din jer troškovi kontrole odnosno naplaćivanja premašuju sam efekt pristojbe. Pa tako »divlji« posjednici pasa cvatu, fućkajući na sve propise. Košto u ostalom u svemu.

Kad imademo »divljih« slušača radija, zatim gradnja i parcelacija, putnika na lađama i vlakovima, autošofera, itd. zašto ne bismo imali divljih cuckoposjednika?

L I S T A K

ZAGREB U SLICI I RIJEČI, knjiga omladine sa 100 slika.

I opet jedna lijepa knjiga o Zagrebu. Intimna, topla i po sadržaju i obliku, po vanjštini i duhu. Čudnovat je taj grad svojim mentalitetom, koji u njemu vlada i prelazi s generacije te osvaja, asimilira pridošlice i od njih čini prave Zagrepčane.

I Amerikanci pretvaraju, pretoče pridošlice brzo u prave Amerikance svojim večernjim školama, svojom trgovinom, tehnikom, »busenissom«, »moneyem« tako da treća generacija ne samo što više ne govori jezikom svojih otaca, već joj je i način mišljenja, gestikuliranje, shvaćanje realnosti i narodnost američka.

Čime Zagreb postizava da pridošlice, radnike, obrtnike, trgovce i industrijalce, intelektualce i plemiće u kratko vrijeme pretvara u iskrene Zagrepčane, koji za taj grad žive, rade i umiru. On to postizava duhom i srcem.

Taj duh, koji tu vlada od starih vremena pa do danas, neda se ugušiti, on se probija, veže svakog usko uz sebe i neda da se itko od njega otkine, ma se i nije napio vode »Manduševca«.

Jest, ima nešto u tom Zagrebu, u njegovim spomenicima i kućama, u njegovim parkovima i okolnim humcima, u obiteljima, društvima i školama, što vječno živi, što je vječno mlado, toplo i milo, ljupko, šaljivo i prpošno, obijesno i buntovno. To odaju sve pjesme i monografije pisane o njemu i to svaka na svoj način.

Dok nam na pr. Šenoa ozbiljno pjeva o ponosnom »Zagreb-gradu« i u svojim romanima slavi njegovu jakost i prkos, Hudoba šlagerom razveseljuje i pjeva o njegovim čarima, koje nijedan grad nema, Katedralis opisuje intimne zgode — nekadašnje zagrebačke aristokracije i duhovnih velikana, Zagorka opisujuć prošli život ovog grada vječno drži u napetosti svoje čitače, Jerandica preko djeda vodi u pet dana djecu kroz Zagreb, i priča o znamenitostima grada, dr. Peršić statistikom dokazuje asimilacionu moć Zagreba, a prof. Szabo u monumentalnom djelu opširno prikazuje sve što se tu zbilo te nemilosrdno, katkad i odviše sočnim izrazima žigoše neprijatelje našega roda, dotle nam nepoznati **Radovan** u ovoj knjizi s mnogo duha, historijskim znanjem i velikom ljubavlju u pjesmama veliča izabrane isječke iz života ovoga grada, te ih ukrašuje umjetničkim ukusom biranim slikama i crtežima koji predočuju njegovu prošlost i sadašnjost.

Pjesnik nas vodi historijskim redom i legende od postanka grada preko Zrinjevca i akademije, muzeja grada i Strossmayerovog trga do Preradovića na Jelačićev trg. Ovdje opjeva postanak ovog trga od Šoštarske Vesi od 1300 god. pa dalje do 1940 poredajući ga slikama kakav je bio, a kakav je danas, nazvavši ga ispravno »divovskim srcem« Zagreb grada.

Među lijepim slikama ističe se ona »Potoka« kako ga se još sjećamo kada je bio otvoren i u njemu se praćakale ribice. Dalje nam opjeva postanak današnje Ilice, kako je nastala od Nove Varoške i Lončarske Vasi. Slika današnje Ilice, koja je priložena, predočuje pravi velegradski promet. Slijede opjevani Andrija Kačić-Miošić, Tuškanac sa svojim čarima, Narodno kazalište u kojem pjesnik oživljava velikane, koji su riječju i pjesmom ovdje sjali. Od kazališta i etnografskog muzeja pravi izlet u Botanički vrt, pa na gornji grad, gdje opjeva Kamenita vrata, sjedište Hrv. Zmaja, pa Zlatarevo Zlato, Lotršćak i stari kralj. dvor; Markov trg sa tragedijom Matije Gupca, Srpanjskim žrtvama, Banskim dvorima i sabornicom. Reprezentativnu palaču gr. načelnika predočuje prekrasna slika nekadašnjeg dvora grofovske porodice, Popov toranj, Stari Kaptol, Krvavi most. Grič i Kaptol sa starom katedralom, čija slika uvijek dominira, čine zasebnu historijsku cjelinu.

Medvešćak i Nova Ves sa Vlaškom ulicom opjevane su kao temelji Staroga Zagreba.

Maksimir je predočen starom slikom, kako je stvoren po zamisli nadbiskupa Vrhovca, i ona nam dočarava svu ljepotu onog vremena. Slike novih gradskih škola i zoološkog vrta sa životinjama predočuju nowije tekovine Zagreba.

Pjesnik konačno pravi izlet i opjeva Mirogoj, Medvedgrad, Zagrebačku goru i na Sljemenu kapelicu Kraljicu Hrvata.

Svu tu historiju, te spomenike, te zgrade, i te historijske realne prozaične temelje, pjesnik je opjevao s mnogo ljubavi, nježno i srcem tako, da su nam mili, kao da žive i kucaju. Stoga će omladina knjigu rado uzeti u ruke da je čita i ponovno čita te lako zapamtiti historiju svoga grada. Ali ona nije samo za omladinu, kako je to u naslovu navedeno, nego je za svakoga koji ima srca i stoga vrijedna da je ima svaka škola, svaka biblioteka, svaki liječnik u svojoj čekaonici, a potrebno bi bilo da je ima svaki nastavnik naročito historije i geografije, da djeci omili ljubavlju opjevane spomenike i događaje ovoga grada.

Kod drugog izdanja ove knjige, koju je izdala knjižara Vasić i Horvat preporučio bi, da bi se više uzeo u obzir i prostorni red, što je doduše i učinjeno, ali ne uvijek. Tako bi se moglo dati putniku prilika da poslije historijskog uvoda o postanku Zagreba polazi od kolodvora dalje prema gradu. Stoga bi pjesma o Zagrebačkoj stanici trebala doći poslije 9 stranice, a onda ona o Umjetničkom paviljonu, pa redom dalje. Pjesma o Krvavom mostu je odviše daleko od one o Potoku. Ona o Maksimiru treba da dođe prije opisa Zoološkog vrta. Opjevani Sv. Blaž mogao bi se uvrstiti poslije Kačića. Dalje bi se moglo uvrstiti što o Zrinjskijevoj palači, o mogili podignuta u slavu 1.000-godišnjice hrvatskog kraljevstva u Maksimiru i o Sv. Žaveru sa slikom prije dogradnje novog samostana.

Bilo bi poželjno da bi se naši pjesnici pedagozi ugledali u Radovana i pošli njegovim stopama te opjevali historiju naših sela i gradova, da mladež po sličnim izdanjima i u poeziji — upozna i zavoli svoj kraj, svoju domovinu, državu i svoj narod. **Fra Hima.**

DRUŠTVENE VIJESTI

Uspjela priredba »Gospojinske sekcije »Društvo Zagrebčana«. U srijedu 23 listopada 1940 održana je u intimnim posebno udešenim prostorijama »Društva Zagrebčana« uobičajena »Stara zagrebačka užina«. Gotovo svi naši dnevnici pisali su vrlo laskavo o toj priredbi, napose »Hrvatski Dnevnik«, koji je donio ovaj izvještaj: Jučer već prije 5 sati poslije podne prostorije »Društva Zagrebčana« bile su prepune. Oko malih stolova po nekoliko gospođa. Na stolićima cvijeće i starinsko posuđe. Svi su stolovi bili zastupani, a stolnjaci kao da su se natjecali, koji će biti sa skupocjenijim čipkama. Bilo ih je i jednostavnih. Kod svakog stola se raspravljala druga tema. Ondje o modi, zatim o cijenama na trgu, što je tko skuhao, kakva se nova haljina šije, koji će se šešir nabaviti. Bilo je i razgovora o knjizi, kazalištu, kinu o svačemu. A nije manjkala i ona stara tema svih razgovora, kad se sastanu bar dvije ženske osobe ... Znade se, koja je to tema.

Oživljavao je duh starog Zagreba i njegovih patrijarhalnih običaja na »Staroj zagrebačkoj užini«. Bilo je to kao nekada, kad ženske još nijesu posjećivale kavane, jer kavana je bilo sastajalište muškaraca i tamo se raspravljalo o politici. Sve je bilo u stilu i svi kao da su se duhom prenijeli u prošlost. Tome je još mnogo pridonijelo i veoma zanimljivo predavanje pročelnice **Danice Jerand**, koja je izvrsno znala zanijeti slušatelje. Pričala je o zagrebačkim Kamenitim vratima i o žrtveniku Majke Božje Kamenite. Bilo je tu historijske istine, ali i mnogo je toga zanimljivog donijela iz usmene predaje, što se najradije sluša. Znademo na koji je način, upravo čudom, bila spašena slika za vrijeme velikog požara 1731 god. Zatim je ispričala legendu, kako je došla ta slika Majke Božje u Kamenita vrata i kako je kasnije bila popravljena. Kako su mnogi i mnogi bili uslišani i mnogima pomognuto zagovorom Majke Božje. Ova slika spašena iz požara spada među najstarije slike u Zagrebu. Tehnika, kojom je rađena, te izražaj djeteta i majke pokazuje da potječe iz XVI stoljeća.

Iza toga veoma uspjelog i zanimljivog predavanja bio je i mali koncertni dio, u kojem su nastupili **gđa Liga Doroghi-Pozajić, Pavao Marion-Vlahović**, a na glasoviru je pratio **Mladen Pozajić.** Sve je to bilo u stilu Kamenitih vrati, pa je naš poznati tenorista Vlahović otpjevao »Pri Kamenitih vrati« od Stanka Šimunovića. Još je sudjelovao i veleč **gosp. Jeronim Korner,** koji je iz svog ciklusa »Stari Zagreb« recitirao dvije pjesme. I to »Molitva raspetom Kristu za blagoslov Zagrebu«, pjesmu inspiriranu freskom Joze Kljakovića u staroj kapeli Markove crkve, zatim pjesmu »Majci Božjoj Kamenitoj«.

Iza koncertnog dijela nastavio se razgovor i nastavile prekinute teme. Raspravljalo se dalje uz bijelu kavu i zvukove starih bečkih valcera, koje je još jače potenciralo raspoloženje.

Ovo je svakako bila uspjela priredba i ako će ovaj način obnavljanja običaja starog Zagreba prihvatiti i drugi, s pravom ćemo se ponositi da smo moderan grad, ali da se stidjeti.

Sjednica Upravnog odbora održana je 17 prosinca 1940, na kojoj su primljeni slijedeći novi članovi i to: Vuk pl. Hreljanović, pukovnik u miru; Fogel Terka, supruga priv. činovnika; Jovanović Hermina, privatnica; Kušević Dr. Zvonimir, apsolvent medicine; Rendeli Oskar, priv. čin.; Sladović Dr. Eugenija, činovnik Gradske štedionice i Šantić Nada, priv. činovnica, svi kao redoviti, a kao podupirajući član primljen je Zorec Dr. Dragutin, banski savjetnik u miru. — Stvoreni su još nekoji zaključci, koji su u provedbi.

Naši sastanci i predavanja. Dne 3 prosinca 1940 održao je na našem sastanku predavanje naš član prof. arh. Stjepan Podhorski o temi: »Keramija u svijetlu historije«. Sastanak je bio odlično posjećen. Članstvo i gosti pratili su ovo zanimljivo predavanje osobitim interesom, naročito historijski razvitak posudarstva u športu i društvenom životu naroda, o funkciji amphore, kratera i čaše kroz stoljeća u staroj i novovjekovnoj keramičkoj umjetnosti. Na koncu se predavač osvrnuo na naše narodne običaje povezane sa znamenitim našim »srabljivcima«, peharcima i dobrodošlicama u društvenom životu naših starih plemića i građana. Predavaču se odobravalo i pljeskalo. Poslije toga otpjevala je gđica Ljerka Stručić svojim ugodnim i lijepo školanim mezosopranom od Dugana ml. »Međumurske pjesme«, od Ružića »Letiš golube« i »Notorno« te od Lhotke »Kaži meni«, a sve uz virtuoznu pratnju gđice Adrijene Krauth. Program je zaključen sa Dvoržakovim »Slavenskim plesovima IV—VIII«, četveroručnom igrom na glasoviru prof. Krautha i njegove kćerke Adrijene, pa je i ta igra kao i prve dvije točke u svakom pravcu bila precizna. Slušatelji nagradili su umjetnike živahnim pljeskom.

Predavanje g. Milutina Majera. Dne 10 prosinca t. g. održao je g. Milutin Majer, narodni zastupnik za grad Zagreb, u »Društvu Zagrebčana« pred mnogobrojnim članstvom o temi »Upliv rimokatoličke crkve na razvitak hrvatske kulture«. Za ovo predavanje vladao je veliki interes, pa je istomu prisustvovao i sam preuzv. gosp. nadbiskup Dr. Stepinac sa svojim tajnikom Dr. Šeperom. Predavač je u krupnijim crtama iznesao svu onu stvaralačku snagu hrvatske kulture, koja se razvijala sve od dana pokrštenja Hrvata i njihove vjerne veze sa rimskim papom kroz ravnih 13 vijekova i sve do danas. Istakao je sve zgode i podatke te historijske veze i njene blagodati za hrvatski narod. Isto tako je spomenuo i sve markantnije ličnosti na stolici Sv. Petra i njihove sklonosti prema Hrvatima kao i mnoge i mnoge sinove hrvatskog naroda, koji su — posvetivši se svećeničkom zvanju — u službi rimokatoličke crkve i katoličanstva stvorili ne samo velika djela materijalne, nego i duhovne kulture.

Podvukao je sva ona duhovna blaga i bogatstva na polju ljudske savjesti i njenog oslona na Boga i Isusa Krista, kao prvog socijalnog reformatora i tvorca etičkih načela za život na zemlji, njegov red i poredak.

Naročito je istakao, kako Hrvati baš toj i takovoj vezi imadu zahvaliti ne samo svoj individualitet u sklopu ostalih naroda, nego i nacionalni ponos i ljubav za svoju domovinu i vjeru, koja se je pokazala u raznim kušnjama i borbama sve do današnjeg dana. Konačno je podvukao zaključak, da se na prokušanoj prošlosti ima graditi još sretnija budućnost i kulturni napredak. Predavač je zanosno pozdravljen i primio zahvalno priznanje prisutnih. Poslije njega citirao je g. Dubravko Dujšin velepjesan »Bogu« od Petra Preradovića, pa je njegovo prekrasno recitiranje na prisutne proizvelo duboki dojam. Đak prof. Miranova Josip Klima otsvirao je divnom preciznošću na violini »Vijotti«, opus 23, koncert za violinu, a odlično ga je na glasoviru pratio Josip Širola. Oboje mladih umjetnika članovi su Hrvatskog Dječjeg Carstva. — Kako naš operni pjevač umjetnik g. Griff nije mogao sudjelovati zbog nenadane teže bolesti, što su svi prisutni žalošću primili na znanje, program je bio nešto skraćen. — G. Rudolf Reberski lijepo je otpjevao od Muhvića »Zdravo Marijo«, a zatim su prelijepo otpjevale gđa Zlata Sobota od Cezara Franka »Ave Marija, gđica Zdenka Marković od Stradele »Pieta Signore« i od Mozarta »Agnus Dei« te zajedno duet od Faure-a »Crucifix. Na glasoviru je odlično pratio g. prof. Pozajić. Svi su umjetnici sudjelovali iz blagonaklonosti i ljubavi prema hrvatskoj kulturi i time pokazali veliku pripravnost njoj idealno služiti, pa im to služi na čast kao i našem dragom umjetniku g. Griffu, koji je najpripravnije za ovu priredbu izradio program, u kojemu zbog bolesti nije mogao sudjelovati. Cijela je priredba na sve prisutne izvela duboki dojam, a bila je i u našoj javnoj štampi dolično ocijenjena.

Božićna priredba u »Društvu Zagrebčana«. Gospojinska sekcija »Društva Zagrebčana« nadarila je 32 siromašne školske djece odjećom i obućom. Gospojinska sekcija »Društva Zagrebčana« priredila je 19 XII 1940 poslije podne u svojim prostorijama dobrotvornu

božićnu svečanost, kojom je prilikom bilo nadareno 32 djece potrebnom obućom i odjećom, rubeninom, čarapama i cipelama. Nadarene su bile djevojčice i dječaci raznih zagrebačkih osnovnih škola. Ova je svečanost bila u znaku dolazećeg velikog praznika Božića. U dvorani bilo je lijepo okićeno božićno drvce, a i program, koji je izveden, bio je posvećen tom lijepom blagdanu. Priredbu je posjetio g. biskup dr. Lah, supruga podbana gđa M. Krbek, izaslanik gradskog načelnika g. Horvatić, dok je supruga gradskog načelnika, gđa Starčević, ispričala svoj nedolazak.

Dvorana »Društva Zagrebčana« bila je puna zagrebačkih gospođa. Pročelnica »Gospojinske sekcije« gđa Danica Jerand pozdravila je prisutne, zahvalivši se u prvom redu preuzv. g. biskupu dru Lahu, gđi Krbek i izaslaniku gradskog načelnika, da su se odazvali pozivu i došli na priredbu. Posebno zahvaljuje gospođama, koje su uložile mnogo truda i požrtvovanja, da se mogu nadariti djeca potrebnom obućom i odjećom. Potom je gđa Jerand održala lijepo i toplo predavanje o Božiću, o značenju božićne noći i postanku božićnog drvca. Na kraju govora zamolila je preuzv. g. biskupa dra Laha, da blagoslovi siprutne. Poslije podijeljenog blagoslova izveden je prigodni program. G. Zlatko Barle odsvirao je na harmonici nekoliko božićnih pjesama, Lelica Šestak, Olivija Androvič i Verica Marković deklamirale su prigodne božićne pjesme od Damice Jerand. S. Kern pjevao je uz gitaru, a mala L. Šestak otpjevala je pjesmu »Tiha noć«. Na kraju je izveden igrokaz »Uspavanka«, a potom su anđeli iz tog igrokaza pod božićnim drvcem dijelili darove djeci. Uz odijela djeca su dobila i slatkiše. Cijeli program izvela su djeca, koja su bila nagrađena pljeskom.

Ova je priredba vrlo dobro uspjela i roditelji i djeca otišli su kućama zadovoljni darom, kojim ih je nadarila Gospojinska sekcija »Društva Zagrebčana«.

Uspjela naša dobrotvorna priredba. U utorak, dne 7 siječnja 1941 održalo je »Društvo Zagrepčana« u svojim lijepo posjećenim prostorijama svoju dobrotvornu priredbu, koju zbog bolesti nekih umjetnika nije moglo održati na Silvestrovo 1940. To je zapravo bio jedan mali koncerat, na kojemu se je publika odlično pozabavila sve do pola noći. Prva je u programu nastupila gđica Carmen Vilović, učenica g. Vlahović-Marion Pavla, te je svojim ugodnim i odlično školanim glasom — koloraturni sopran — otpjevala na sveopće zadovoljstvo prisutnih Arditi: »Poljubac«, Strauss: »Proljetni zvuci«, Zajc: »Momci na brod« i Puccini: Arija Musete iz opere »La Bohem« te je bila nagrađena velikim pljeskom. Na glasoviru je pratio g. prof. Krauth. Poslije nje nastupio je g. Matija Kuftinec sa dvije pjesme, i to Odak: »Stric — Vujc« i Rossini: Arija Figara iz opere »Seviljski brijač«, te konačno je nastupio prof. Jazbec u »Prologu« iz opere »Bajacco«, a uz pratnju gđe Anke Gvozdanović, dočim je g. Kuftinca pratio također prof. Krauth, pa su i oni izazvali živo odobravanje. Poslije umjetničkog programa bila je šaljiva tombola, koju je odlično rukovodio društveni član Dr. Josip Jedlowski, a čisti prihod iste, u iznosu od 719 D. izručen je poznatoj socijalnoj radnici **teti Nikolaji,** da joj se omogući njen daljnji humani i požrtvovni rad i nastojanje kod pomaganja i moralnog podizanja gradske sirotinje na području grada Zagreba.

Izdavač: »Društvo Zagrebčana«. — Odgovorni urednik: Stjepan Stiegler, grad. senator, Brešćenskoga ulica 10 (telefon 22-411). — Uredništvo i uprava: Berislavićeva ul. 20/I. kat. Telefon 24-383. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ulica broj 6. — Za tiskaru odgovora Ivan Ivanković, Selska cesta br. 47.